

Отримано: 18 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 2 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 3 жовтня 2017 р.

e-mail: olga.kulchytska@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-170-173

Кульчицька О. О. Іронія Огдена Неша / О. О. Кульчицька, М. О. Романів // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог: Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 170–173.

УДК: 81.811.111

**Ольга Остапівна Кульчицька,
Мар'яна Олексіївна Романів,**

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, с. Івано-Франківськ

ІРОНІЯ ОГДЕНА НЕША

У цій роботі ми розглядаємо іронію у когнітивно-комунікативному аспекті, спираючись на теорію інференційної моделі комунікації Д. Спербера і Д. Уілсона. Особливостями іронії Огдена Неша ми вважаємо таке: (а) позитивне і прийнятне з точки зору суспільства представлено як неадекватне, а отже, сміховинне; (б) автор може насміятися з головного персонажа/наратора, але гадана недолугість останнього спричинена невідповідністю суспільним нормам і поглядам; це створює ефект «непрямої», «переадресованої» іронії; (в) авторська іронія м'яка; у ряду форм комічного гумор – іронія – сарказм вона тяжіє радше до першої, ніж до останньої.

Ключові слова: Огден Неш, поезія, іронія, протиставлення, насмішка, Д. Спербер і Д. Уілсон.

**Ольга Остаповна Кульчицкая,
Марьяна Алексеевна Романов,**

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефанюк, г. Ивано-Франковск

ІРОНІЯ ОГДЕНА НЕША

В этой работе мы рассматриваем иронию в когнитивно-коммуникативном аспекте, опираясь на теорию инференционной модели коммуникации Д. Спербера и Д. Уилсона. Особенности иронии Огдена Неша мы считаем следующее: (а) то, что общество воспринимает как приемлемое, позитивное, представляется неадекватным и, следовательно, смешотворным; (б) автор может насмеяться над главным героем/рассказчиком, но кажущаяся несостоятельность последнего – результат несоответствия общественным нормам и взглядам; это создает эффект «непрямой», «переадресованной» иронии; (в) авторская ирония мягкая; в ряду форм комического юмор – ирония – сарказм она скорее соотносится с первой, чем с последней.

Ключевые слова: Огден Неш, поэзия, ирония, противопоставление, насмешка, Д. Спербер и Д. Уилсон.

**Olga Kulchytska,
Mariana Romaniv,**

Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk

OGDEN NASH'S IRONY

Ogden Nash's irony is a very specific phenomenon. The number of poems whose irony can be traditionally regarded as critical attitude under the guise of praise is comparatively small. For the purpose of this article, irony is viewed from a cognitive/communicative perspective. Our research is based on the inferential model of communication put forward by Relevance Theory (D. Sperber and D. Wilson). Researching the nature of irony, Sperber and Wilson begin with the philosophical principle of use and mention. Use is a statement about reality. An ironic utterance does not make any statement, it makes mention of other people's words or ideas, even of those ideas that have not been explicated, but, in the speaker's opinion, may be entertained. Irony is regarded as echoic mention. A speaker dissociates themselves from the content of an utterance; their intention is to express critical attitude to what has been said or to conventionally or situationally ascribed opinions.

The distinctive features of Ogden Nash's irony are as follows: (a) things that are considered to be appropriate by society are presented as inappropriate, ridiculous; (b) by the look of it, the author mocks the main character/narrator; but the latter's seeming lack of particular qualities results from disagreement with conventional views of their social environment; hence the effect of «indirect», redirected irony; (c) the author's irony is gentle; in the line humour – irony – sarcasm, this form of creating comic effect tends to the former rather than the latter.

Key words: Ogden Nash, poetry, irony, opposition, mockery, D. Sperber and D. Wilson.

Літературна критика називає Огдена Неша (1902 – 1971) одним із найоригінальніших сучасних американських поетів. Його поезія легка, жартівлива, каламбурна, а сатира незлоблива. Жарт, гумор, парадокс, насмішка, гра розуму і слів – це прийоми, які найчастіше обговорюються при аналізі віршів Неша. Окремі дослідники вважають, що він використовує також іронію: «Through his ironically colloquial words, he forces the reader to view life in the United States without the distorted lens that the society has created for them ...» [10]; «Фирменным знаком «маркой» Огдена Неша были стихи, наполненные иронией, которая проявлялась не только в их содержании, но и в форме» [3].

У цій роботі ми не розглядатимемо особливості форми поезії Огдена Неша (цьому питанню присвячено чимало праць), але зосередимося на її змісті та на тій ролі, яку відіграє у його передачі саме іронія.

Існує багато підходів до трактування іронії, багато тлумачень цього явища, що є відображенням його багатомірності. Ми відходимо від класичного розуміння іронії як риторичного тропу і поділяємо думку К.М. Шиліхіної, яка вважає, що іронія – це одночасно інструмент мислення і мовне явище, основною функцією якого є висловлення відношення до невідповідності між тим, що очікується і дійсним станом речей [7, с. 228]. Ця тенденція у трактуванні іронії простежується від античності до наших часів. Так, у діалогах Сократа автор, підсміюючись над претензіями і обмеженістю співрозмовників, сам представляється простаком і невігласом [5, с. 11]. Романтики (Ф. Шлегель, Л. Тік, К. Brentano, Дж. Байрон, А. Мюссе) іронізують над побутовою відсталістю, станомово вузькістю, ідіотизмом замкнутих на собі ремесел і професій; для них іронія – це свідомо

воля у грі та синтезі протилежностей – трагічного і комічного, реального і фантастичного, розумного й алогічного, яка виначає зміст і форму твору [6]. Томас Манн розглядає іронію як вільний від будь-якого моралізаторства погляд на дійсність [4]. О.О. Потебня вважає іронію приводом ухилитися від чогось, лукавим удаванням, коли людина прикидається простаком, який «не знає» того, що він знає [2, с. 68]. Д. Спербер і Д. Уїлсон аналізують феномен іронії згідно з філософським принципом твердження і посилання/цитуювання (use and mention). У іронічному висловлюванні мовець нічого не стверджує, натомість посилається на слова чи ідеї інших. Д. Спербер і Д. Уїлсон розглядають іронію як повторення думок, висловлених іншими або приписуваних іншим (echoic mention). Мовець відмежується від змісту висловленого, маючи на меті вираження ставлення до сказаного іншими чи до поглядів, які конвенційно чи ситуативно приписуються іншим [9].

Ми спробуємо визначити ті аспекти іронії, які допоможуть розібратися у неоднозначному, багатомірному авторському дискурсі Огдена Неша.

Семантичний аспект. Виявлення прямого чи прихованого значення у художньому дискурсі, зокрема у поезії Огдена Неша, потребує знання контексту – вербального і ситуативного, горизонтального і вертикального, а також загальних знань про світ. Наприклад, смисл поезії *P.G. Wooster, Just as He Useter*, зрозумілий тільки за наявності певних знань у галузях літератури і культури США і Британії у XX столітті (див. підкреслені нами елементи тексту):

...
*I inquire in the school room, I ask in the road house,
 Did Wodehouse write Wooster, or Wooster Wodehouse?
 Bertram Wodehouse and PG Wooster,
 They are linked in my mind like Simon and Schuster.*

*No matter which fumbled in '41,
 Or which the woebegone figure of fun,
 I deduce how the faux pas came about,
 It was clearly Jeeves's afternoon out.*

*Now Jeeves is back, and my cheeks are crumple
 From watching him glide through Steeple Bumbleigh.*

Іронія являє собою один зі способів непрямого вираження значення: негативне вирається у позитивну форму, але ці шати не приховують, а підкреслюють недолугість об'єкта, сміховинність поведінки чи судження. Як приклад розглянемо уривок із вірша *Pretty Halcyon Days*:

...
*How pleasant to gaze at the sailors
 As their sailboats they manfully sail
 With the vigor of vikings and whalers
 In the days of the vikings and whale.*

Автор злегка підсміюється над хизуванням тих, хто йде на вітрильнику (*they manfully sail / With the vigor of vikings and whalers*). У наш час ходіння під вітрилами є спортом, дорогою розвагою; судноплавство вже не таке небезпечне, як у часи вікінгів чи навіть у відносно недавні часи китобоїв.

Таких «чистих» прикладів іронії – висловлення похвали у значенні насмішки – ми знаходимо у Огдена Неша відносно небагато. Він занадто виточений поет, щоб зловживати цим тривіальним прийомом.

Прагматичний аспект. Традиційне визначення іронії як лінгвістичної форми, що виражає значення, протилежне буквальному, є, власне, відображенням як семантичного, так і прагматичного підходу до вивчення цього явища – у мовця/автора повинна бути причина говорити одне і мати на увазі протилежне. У спілкуванні ми інтуїтивно відчуваємо переваги іронії, коли стикаємося з тим, що здається сміховинним, недоречним, неправильним. По-перше, іронія дає можливість не висловлюватися прямо; як щитом ми прикриваємо нею власні погляди. По-друге, іронія дозволяє формально залишатися ввічливими, «зберегти обличчя». Крім того, іронія викликає сміх, а це надзвичайно ефективна стратегія і могутня зброя у словесних баталіях.

За Г. П. Грайсом [8], іронія – це особливий вид розмовної імплікатури. Іронічне висловлювання *імплікує* смисл, протилежний буквальному значенню. Це означає, що мовець не дотримується принципу кооперації, оскільки порушує максимум якості, згідно з якою не слід говорити того, що ми вважаємо неправильним. Слухач розпізнає невідповідність сказаного ситуації і розуміє необхідність інференції – виведення смислу, який мовець має намір висловити.

Незначна кількість віршів Огдена Неша може бути віднесена до категорії явного порушення максимуму якості Грайса. Розглянемо, наприклад, поезію *Old Dr. Valentine to His Son*:

*Your hopeless patients will live,
 Your healthy patients will die,
 I have only this word to give:
 Wonder, and find out why.*

Перші два рядки можна трактувати як парадокс; другий – як «іронію долі». Інференція зі слів доктора Валентайна – це безсилля медицини (залишається сподіватися, що не у всіх випадках); порада, висловлена у кінцевому рядку, допомагає зрозуміти істинний смисл перших двох висловлювань.

З точки зору прагматики все зводиться до наміру адресанта. У випадку іронії намір адресанта здається очевидним – це насмішка над співрозмовником, третьою особою, ситуацією, явищем тощо. Звідси – вищість адресанта. Огден Неш часто насміхається над тим, що вважається правильним, прийнятним, пріоритетним у суспільстві, проте, як побачимо згодом, не має наміру засвідчити свою вищість над іншими.

Проаналізуємо вірш *Lines Indited with All the Depravity of Poverty*:
One way to be very happy is to be very rich
For then you can buy orchids by the quire and bacon by the flicht.
And yet at the same time People don't mind if you only tip them a dime,
Because it's very funny
But somehow if you're rich enough you can get away with spending
water like money
While if you're not rich you can spend in one evening your salary for the year
And everybody will just stand around and jeer.
If you are rich you don't have to think twice about buying a judge or a horse,
Or a lower instead of an upper, or a new suit, or a divorce,
And you never have to say When,
And you can sleep every morning until nine or ten,
All of which
Explains why I should like very, very much to be very, very rich.

На перший погляд, тут правдиво описано переваги заможного життя. Однак окремі маркери вказують на те, що автор висловлює не своє, а загальноприйняте побутове ставлення до проблеми багатства й бідності. По-перше, це лексичний і стилістичний контраст між заголовком і текстом вірша. Текст стилізовано під розмовне мовлення не надто освіченої людини, в той час як заголовок має ознаки високого стилю. По-друге, висловлювання *One way to be very happy is to be very rich; buying a judge or a horse, ... or a new suit, or a divorce* навряд чи можна асоціювати з філософією самого поета, а чотирикратний повтор слова *very* у кінцевому рядку створює ефект явної насмішки.

Особливість іронії Огдена Неша полягає не у суперечності між позитивною формою і негативним смислом висловлювання, а у протиставленні поглядів автора загальноприйнятій думці. Найкраще пояснення іронії Огдена Неша знаходимо, звернувшись до теорії інференційної моделі комунікації Д. Спербера і Д. Уілсона.

Когнітивно-комунікативний аспект. Як відомо, в основі іронії лежить протиставлення. Протиставляється те, що мовець/автор бачить, чує, відчуває, тобто сприймає як остенсивний стимул (термін Д. Спербера і Д. Уілсона), тому, що він чи вона вважає адекватним, правильним.

У Огдена Неша протиставлення часто набуває такої форми: тому, що суспільна свідомість сприймає як правильне, логічне, прийнятне, моральне, протиставляється те, що автор вважає адекватним і прийнятним, але не обов'язково відповідним поглядам суспільства й нормам моралі. Наприклад,

The Joyous Maligner

Who is the happy husband? Why, indeed,
'Tis he who's useless in the time of need;
Who, asked to unclasp a bracelet or a neckless
Contrives to be utterly futile, fumbling, feckless,
 ...
If faced with washing up he never gripes,
But simply drops more dishes than he wipes.
She finds his absence preferable to his aid,
And thus all mealtime chores doth he evade.

...
He can, attempting to replace a fuse,
Black out the cost from Boston to Newport News,
 ...

At last it dawns upon his patient spouse
He's better at his desk than round the house.

Тут протиставлення має доволі складну структуру:

хороший чоловік	–	поганий чоловік
(виконує свою частину		(не виконує своєї частини
домашніх обов'язків)		домашніх обов'язків)
щасливий чоловік	–	нещасливий чоловік
задоволена дружина	–	незадоволена дружина

Для роз'яснення звернемося до теорії Д. Спербера і Д. Уілсона, які розглядають іронію як референцію, повторення чужих слів, презентацію висловлених іншими чи приписуваних їм поглядів, сподівань (*echoic mention*). Наводячи чужі слова чи думки, мовець/автор нічого не стверджує, натомість висловлює своє критичне ставлення до сказаного. Огден Неш іронізує над типовими очікуваннями жінки, яка вийшла заміж:

хороший чоловік (виконує свою частину домашніх обов'язків)
 щасливий чоловік
 задоволена дружина

Звернемо увагу на одномірність такої схеми – вона представляє тільки позицію дружини і тільки «оптимістичний» варіант подружніх стосунків, в той час як перша схема враховує позиції обох сторін і можливість різного напрямку розвитку відносин.

У вірші *The Joyous Maligner* ми не знаходимо прямої відповідності поширеному розумінню іронії, згідно з яким буквальна форма (похвала) суперечить істинному значенню (осуд). Але навіть недосвідчений читач відчуває насмішку. Вона реалізується через численні протиставлення простих завдань і негативних, подекуди й катастрофічних наслідків (*to unclasp*

a bracelet – utterly futile, fumbling, feckless; washing up – drops more dishes than he wipes; to replace a fuse – black out the cost from Boston to Newport News), через зовні позитивну характеристику дружини *his patient spouse*, словосполучення *dawn upon*, яке передає значення нерозуміння, нездогадливості, через комічне тлумачення висловлення *happy husband: useless in the time of need*.

Насмішка, кепкування є складовими визначення іронії [1]. У *The Joyous Malingerer* насмішка – це скринька з подвійним дном. Автор відкрито кепкує з нікчемності чоловіка (яка, тим не менше, полегшує життя останньому) і приховано – зі сподівань дружини привчити його до домашнього господарства. Неш часто використовує такий прийом «переведення стрілок», виставляє у невідгданому світлі одне, а насправді насміхається з іншого (*P.G. Wooster, Just as He Useter; Reflection on a Wicked World; If He Were Alive Today, Mayhap, Mr. Morgan Would Sit on the Midget's Lap* та ін.). Наприклад, на перший погляд, у наведеному вище вірші *P.G. Wooster, Just as He Useter* автор кепкує над собою, над власним незнанням. Насправді ж, у контексті цієї поезії референційне вживання топоніма *Steeple Bumpleigh*, імен літературних персонажів *Wooster* і *Jeeves*, вигаданих британським письменником-гумористом П.Г. Вудгаузом, навмисна плутанина імен *P.G. Wodehouse* і *Bertram Wooster* є маркерами іронії: Неш підсміюється над британським аристократизмом і, здається, над своїм відомим і успішним колегою по письменницькому цеху.

Ми вважаємо, що саме завдяки непрямою, завуальованому протиставленню іронія Огдена Неша набуває м'якого, незлобливого звучання; вона скоріше весела, ніж гостра, тяжіє більше до гумору, ніж до сарказму і цілком виправдовує свою загальну характеристику як форми комічного.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/>
2. Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : [монографія] / О. М. Калита. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 238 с.
3. Лейзерович А. Марка Огдена Неша [Електронний ресурс] / Александр Лейзерович // Семь искусств. – 2016. – № 2 (71). – Режим доступу : <http://7iskusstv.com/2016/Nomer2/Lejzerovich1/php>
4. Манн Т. Искусство романа / Т. Манн. – Собр. соч. : в 10-ти тт. – М. : Государственное издательство художественной литературы, 1961. – Т. 10. – С. 272–287.
5. Пивоев В. М. Ирония как феномен культуры / В. М. Пивоев. – Петрозаводск : Издательство Петрозаводского государственного университета, 2000. – 106 с.
6. Третьякова Е. Ирония в структуре художественного текста [Електронний ресурс] / Е. Третьякова // Научно-культурологический журнал. – 15.10.2001. – № 19 (73). – Режим доступу : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=443&level1=main&level2=articles>
7. Шилихина К. М. Современные теории иронии / К. М. Шилихина // Вестник Воронежского государственного университета. – Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2010. – № 1. – С. 228–230.
8. Grice, H. P. Further notes on logic and conversation / H.P. Grice // P. Cole (ed.). Pragmatics. – New York : Oxford University Press, 1978. – P. 113–127.
9. Sperber, D. and Wilson, D. Irony and the use – mention distinction / D. Sperber and D. Wilson // P. Cole (ed.). Radical pragmatics. – London: Academic Press, 1981. – P. 295–318.
10. Wang, Yu. Discuss the poet's tone [Electronic resource] / Yuna Wang. – Access mode : <https://www.coursehero.com/file/9148338/love-under-the-republicans-or-democrats-essay>